

Нові архівні джерела про зведення в Києві першої централізованої каналізації

У статті наводяться фрагменти архівних документів, в яких відображено нормативну базу створення першої централізованої каналізації в м. Києві.

Ключові слова: каналізація, Київ, М.В. Штейнгель, Є.І. Афанасьєв.

У поточному році виповнилося 120 років з часу побудови і пуску в експлуатацію (21 січня 1894 р.) першої централізованої системи господарсько-побутової каналізації м. Києва. Звичайно в таких випадках згадують історію, про те, як створювалася ця досить складна інженерна інфраструктура міста на Дніпрі. Кажуть, що про ступінь цивілізованості суспільства судять по розвитку систем каналізації. І тут слід відзначити, що Київ не «пас крайніх». Він був одним з перших шести міст Російської імперії, де було запроваджено централізовану мережу каналізації з очищенням стічних вод на куренівських полях зрошення. У місті була зреалізована так звана напірно-самоплинна (зважаючи на рельєф) Шонівська система каналізації. Шонівською вона названа тому, що на мережі в певних місцях були встановлені (під землею) помпові станції, так звані ежектори Шона (за ім'ям англійського винахідника, що їх винайшов).

На жаль місту не вдалося віднайти досить значні кошти для будівництва системи каналізації. Тому було вирішено будувати її за приватні кошти. Для цього було створено акціонерне товариство кийвської каналізації на чолі

Є.І. Афанасьєв

з професором медицини Є.І. Афанасьєвим, котрий був палким прихильником цієї вкрай важливої справи для покращення санітарного стану міста. Далеко не всі, до речі, знають що в Києві у Видубицькому монастирі чудом збереглася могила з мармуро-

вим надгробком цієї унікальної людини. Таким чином місто може пишатися й тим, що є добрим прикладом плідної співпраці місцевої громади та приватного бізнесу.

При будівництві каналізаційних мереж та споруд раз по раз вже тоді виникало безліч спірних питань, котрі треба було вирішувати шляхом певного нормування і врегулювання (До речі таке врегулювання здійснюється і до цього часу). Сподіваємося, що для читача буде цікавим ознайомитися з тими нормативними документами, що знайдені останнім часом і не увійшли в попередні видання з історії каналізації м. Києва [14, 16].

Цікавим, на наш погляд, буде матеріал про певних діячів, що сприяли будівництву централізованої системи каналізації міста. Для киевознавців безперечно буде цікавим також матеріал, де перераховано перші вулиці міста охоплені каналізаційною мережею, а також перелік перших установ і домовласників, що отримали цей привілей цивілізації. Серед них ми бачимо безліч поважних персон тих часів – так званих «батьків міста».

У Державному архіві м. Києва нами виявлено нові унікальні документи [1] з історії прокладання першої централізованої каналізації в місті Києві, яку звели за спільним проектом інженерів К.Я. Балкіна і Р.П. Сабліна та відкрили 21 грудня 1894 року. Її проклали вулицями Еспланадна, Єлизаветинська, Катеринівська, Інститутська, Кріпосний провулок до Олександрівської вулиці і далі по ній, Набережно-Хрещатицькій, Верхньому Валу, Житнеторзькій площі, Притиско-Микільській вулиці, Олександрівській площі, Андріївському узвозу, Десятинній і Великій Житомирській

вул., Бульварно-Кудрявській вул., Галицькій площі, а також Львівській площі; уздовж вул. Жиланської, Прозоровської, Рогнединської, Мало-Васильківської, Басейної і Левашовської і до вул. Еспланадної [2].

Фахівці і каналізаційна комісія Київської міської Думи обговорювали і редагували Проект обов'язкових для жителів м. Києва постанов, виданих Київською міською Думою 16 липня 1893 р. згідно п. 4 і п. 11 103 ст. Городового По-

ложення 1886 р [3] про облаштування та чищення помийних ям і відхожих місць в частині міста, де облаштовується каналізація.

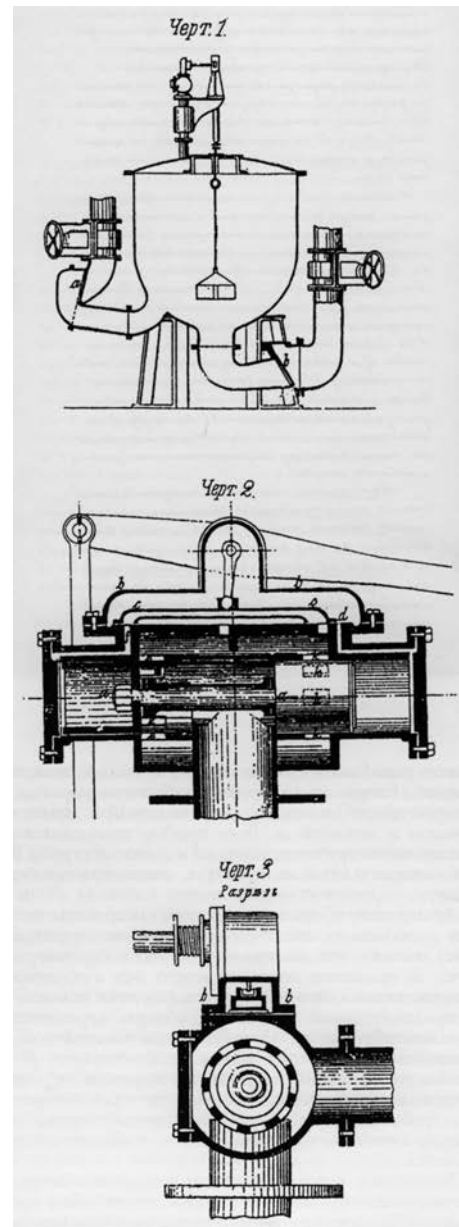
Архів зберіг для нащадків «Особое мнение Председателя канализационной комиссии барона М.В. Штейнгеля»¹, який багато зробив у справі каналізації Києва. Штейнгель наполягав, щоб оплату за користування каналізацією слід увести з 1894 року, а не з 1896 року як передбачалося міською Думою [4, 5].

Машинний зал Подільської помпової станції (1894 р.)

Прокладання мулопроводу від відстійників під Лисою горою до полів зневоднення

Ежектор Шона

¹ Максим Васильович Штейнгель (Магнус Карл Олександр Вільгельмович (1837-після 1917) – барон, інженер шляхів сполучень, підприємець, банкір мав у Києві механічний завод з виготовлення дроту, цвяхів та ін.).

Прокладання каналізаційного колектора в районі Троїцької площі (нині – НСК «Олімпійський»)

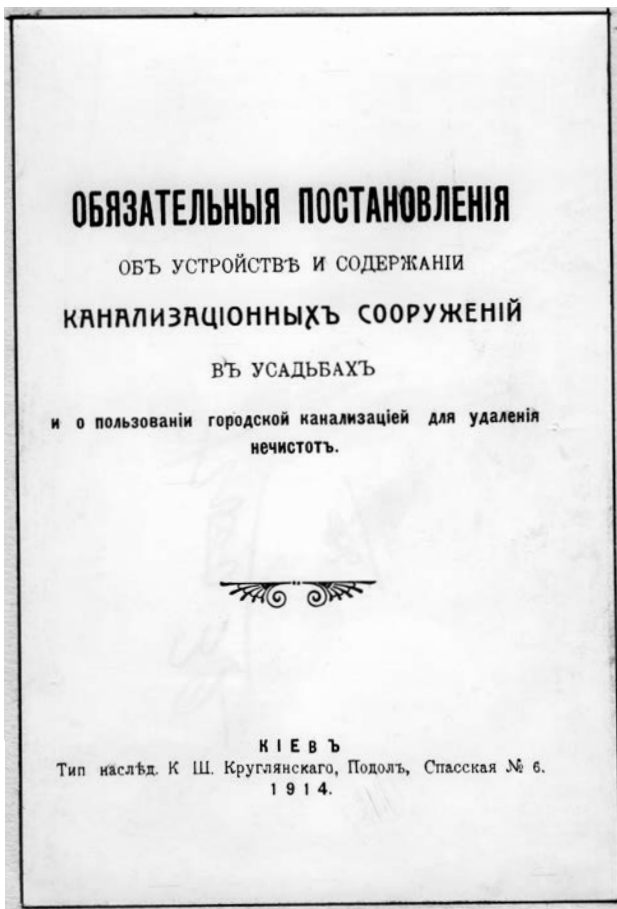
Важливу інформацію з історії побудови каналізації містять листи Голови правління Київського товариства каналізації лікаря Є. І. Афанасьєва до Київської міської управи від 24 квітня 1894 р. [6, 7, 8]

В архіві збережені зауваження і пропозиції інженера В.П. Червінова [9], спрямовані до Київської міської управи від 25 квітня 1894 року за №18, що мають 7 положень і багато аркушів тексту [10]. Інженер піклувався, щоб твердий непотріб не засмічував каналізацію, наголошував на забороні скидання його у стічні будин-

кові і дощові труби і до відводів з ватерклозетів та ін. [11]. Зазначимо, що інженер В.П. Червінов вніс декілька поправок (змін) до обов'язкових правил 20 травня 1894 р., його лист до Київської міської управи має №38 [12].

Вивчаючи архіви, автори дійшли висновку, що керівники м. Одеси допомогли киянам у розробці правил користування каналізацією. На прохання Київського міського голови міський голова Одеси надіслав листа до Києва з примірниками «Обов'язкових постанов про утримання у чистоті подвір'їв, про облаштування й очищення помийних ям і відхожих місць, затверджені міською Думою Одеси 1879 р. і надруковані у місцевій топографії Шульце [13]. З Одеси до Києва надійшли і зразки бланків підписки з розробкою дозволів на прокладання у подвір'ях відгалужень до централізованої каналізації; зобов'язань власників оперативно сплачувати за невідкладні ремонтні роботи, включаючи ремонт хідників, бруківок і навіть з застереженнями не псувати дерева та ін. [14] Збереглися і малюнки «Тип відхожого місця подвір'я зі сплавною системою з жолобом», «Промивний колодязь», «Розрізи одиночного і подвійного відхожого місця» [15]. Гадаємо, що цей історичний наочний малюнок особливо доречний буде в експозиції Музею історії каналізації Києва.

Нами виявлені у архіві і прізвища перших домовласників Києва, до садіб яких було прокладено каналізацію: всього 120 осіб [16]. Збереглися і їх власноручні автографи – розписки в отриманні «наставлення» як правильно нею користуватися. Серед них ми вибірково називаємо деяких (прізвища подаються не за алфавітом, а за послідовним їх записом у доку-

менті): Рубінштейн, Чернявський, Мандельштам, Демочані, Бродський, Зайцев, Миклашевський, Мацон, Меринг, Дегтерев, Неєзе, Бернер, Савицький, Минович, Лисенко, Шлейфер, Клебановський, Зейферт, Рігельман, Турчанінов, Юзефович, Вагнер, Ландау, Гудим-Левкович, Гольштейн, Дзегановський, Розов, Коген, Носенко, Ніколаєв, Філіпов, Сергеев, Браницькі, Дюгот'є, Розенберг, Трепов, Яновська, Бунге, Афанасьєв та ін.

Першими під'єднали до централізованої каналізації Удільну контору Генерал-губернатора, Благодійне товариство Сулими, Люте-

ранську церкву, будинок для бідних і училище при ній, Духовне жіноче училище, Біржу, Кредитне товариство, Київський Земельний банк, Інститут шляхетних дівчат.

Нововиявлені архівні документ висвітлюють дійові процеси, що відбувалися навколо розробки положень і правил користування централізованою каналізацією Києва, що значною мірою розширюють історичні знання з цієї теми. Безперечно документи стануть у пригоді дослідникам історії Київської каналізації та киевознавцям.

Джерела та література

1. Карамаш С.Ю., Кобзар В.В. Музей історії каналізації Києва: співпраця з Держархівом столиці України // Український технічний музей: історія, досвід, перспективи. Праці 2-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції; Часів Яр-Київ, 2003. – С.37.

2. Державний архів м. Києва (далі – ДАМК), ф.163, оп.7, спр.1362, арк. 24 зв., 30.

3. Киевские Губернские Ведомости. – 1893. – 27 июля.

4. ДАМК, ф.163, оп.7, спр.1362, арк.3.

5. Там само, арк.5.

6. Петімко П.І, Царік М.Ф., Кобзар В.В., Кириченко О.І. Водопостачання Києва 1872-1997 рр. – К., 1997. – С. 172-173; Звід пам'яток

історії та культури України. – К., 1999. – Кн1. – Ч.І. – С. 244-245.

7. ДАМК, ф.163, оп.7, спр.1362, арк. 7-8.

8. Там само, арк. 23-23 зв.

9. Документ-автограф має типографський гриф, що засвідчує проживання інженера на Печерську в Інженерному дворі.

10. ДАМК. ф.163, оп. 7, спр.1362, арк.12-19 зв.

11. Там само, арк. 13.

12. Там само, арк. 34-35 зв.

13. Там само, арк. 45-49.

14. Там само, арк. 50-53,55.

15. Там само, арк. 54.

16. Там само, арк. 59-66.

Сергей Карамаш, Валентин Кобзарь

Новые архивные источники о строительстве в Киеве первой централизованной канализации

В статье представлены фрагменты архивных документов, в которых отражена нормативная база создания первой централизованной канализации в г. Киеве.

Ключевые слова: канализация, Киев, Штейнгель, Афанасьев.

Sergey Karamash, Valentin Kobsar

New archives sources about building in Kyiv opening unified sewerage system

The article research new archives documents Kyiv city archives, find authors, about historical problematic building and use standard basis opening sewerage system in Kyiv.

Key words: sewage, Kiev, , Steingel, Afanasiev.